

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 68; Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 91, vr. 255^b; a.e.: *Ramiz ve Adab-ı Zurefâ'sı: İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük* (nşr. Sadık Erdem), Ankara 1994, s. 272-273; Silâhdarzâde Mehmed Emin, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 2557, vr. 79^b; Enderunlu Mehmed Âkif, *Mir'ât-ı Şi'r*, Millet Ktp., Ali Emîri, Tarih, nr. 773, vr. 171^a; Abdülfettâh Şefkat Bağdâdi, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 3916, vr. 79^b; Süleyman Fâik Efendi, *Mecmua*, İÜ Ktp., TY, nr. 9577, vr. 3^a; Sa-haflar Şeyhizâde Esad Efendi, *Bâğçe-i Safâ-en-düz*, İÜ Ktp., TY, nr. 2095, vr. 213^b; Fatîh, *Tezkire*, s. 388; Mehmet Tevfik [Çaylak], *Mecmûa min nevâdiri'l-üdeba ve âsâri'z-zurefâ*, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 265; *Seyyid Nesimî Divânı'ndan Seçmeler* (haz. Kemâl Edib Kürkçüoğlu), İstanbul 1973, hazırlayanın önsözü, s. IX; Ethem Ruhi Ün-gör, *Türk Musikisi Güfteler Antolojisi*, İstanbul 1981, I, 122, 195; Halûk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Erzurum 1988, s. 168; Âtîf Kahraman, *Osmanlı Devletinde Spor*, Ankara 1995, s. 550-563.

ÖMER ZÜLFE

NÂŞİZE

(bk. NÜŞÜZ).

NA'T

(النمط)

Hz. Peygamber için yazılan
övgü şiiri.

Sözlükte **na't** kelimesi "nitelemek, iyi ve güzel şeyleri abartılı biçimde dile getirmek; nitelik, vasıf" mânalarında kullanılır. Arap edebiyatında övgü şiirleri daha çok "medih" başlığı altında ele alınır. Na't, özellikle Fars ve Türk edebiyatlarında Resûlullah'ı öven şiirlerin yaygın adı haline gelmiştir. İlk Peygamber methiyeleri, İslâm dininin yayılıp müslümanların Medine'de bir güç haline gelmesinden itibaren görülmeye başlanmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Hayber savaşlarının sebep olduğu gerilim ve mücadele ortamında müslümanlarla müşriklar ve yahudiler arasında karşılıklı şiir atışmaları olmuştur. Hassân b. Sâbit, Kâ'b b. Mâlik, Kâ'b b. Zühayr, Abdullah b. Revâha gibi şair sahâbîlerin söylediği şiirlerde Hz. Peygamber'i yüceltme, özellikle Mekke'li müşriklere karşı savunma ve getirdiği yeni dinin tanıtılıp yayılmasına katkıda bulunma gibi hedefler güdülmüştür. Daha sonraki yüzyıllarda bütün İslâm coğrafyasında şairler Resûlullah'a olan sevgilerini gerek muhtevaları gerekse sanat özellikleri bakımından farklı isimlerle anılan şiirlerle dile getirmişlerdir. Öyle ki Allah resulü hakkında methiye yazmayan

Arap şairi hemen hemen yok gibidir (bk. **BEDİYYÂT; METHİYE; MEVLİD; MUHAMMED** [Arap Edebiyatı]).

□ **FARS EDEBİYATI.** Fars edebiyatında İslâm'dan sonra Yeni Farsça ile yazılan mensur ve manzum eserlerde genellikle tevhidin ardından Hz. Peygamber'i öven bölümlere yer verilmiştir. Ayrıca imamlar, ilk dört halife ve din büyükleri övülerek onlar hakkındaki menkıbeler aktarılmıştır. Mensur eserlerde besmele ve hamdele-den sonra çok defa eserin muhtevalarıyla ilgili cümlelerle Resûl-i Ekrem methedilmiştir. Bu övgü bazan manzum parçalarla da yapılır. Bu tarzın işlendiği mensur eserler arasında *Târîh-i Bel'amî*, *Râhatü's-şudûr ve âyetü's-sürûr*, *Terceme-i Tefsîr-i Taberî*, *Hudûdü'l-âlem*, *Lübâbü'l-elbâb*, *Tezkire-i Nasrâbâdi*, *Tezkiretü'l-evliyâ*, *Keşfü'l-mahcûb* ve *Merzûbânâme* sayılabilir.

Fars şiirinde belli bir nazım şekli olmayan na'tlar daha çok kaside, terci, kıta ve mesnevi tarzında yazılmıştır; gazel şeklinde na'tlara da rastlanır. İlk dönem Fars şairlerinin divanlarında müstakil na't yer almaz; ancak bazı kasidelerin başlangıç bölümlerinde bu içerikte beyitler bulunur. Meselâ Ferruhî-i Sîstânî, Hz. Peygamber'i bir beyitle övmüştür. Bu hususun, şairlerin daha çok hükümdarları methederek hediye almaya yönelmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Gazneliler devrinde yaygın olan övgü şiirleri içinde Kisâi-yi Mervezi ve özellikle Nâsır-ı Hüsrev'in manzumelerinde dinî içerikli konular ağır basar. Daha sonra bağımsız na'tlar yazılmaya başlanmış, bunda tasavvufun büyük etkisi olmuştur. Hükümdar ve devlet büyüklerinden bir beklentisi olmayan, zühd ve takvâyî ön planda tutan mutasavvıf şairler çeşitli na'tlar yazmışlardır (bk. **MUHAMMED** [Fars Edebiyatı]).

Firdevsî *Şâhnâme*'sinde tevhidden sonra Resûl-i Ekrem'in na'tına yer vermiştir. Fahreddin Es'ad-ı Gurgânî'nin *Vis ü Râmîn* mesnevisinde, Esedî-i Tûsî'nin *Gerşâspnâme*'sinde, Nâsır-ı Hüsrev'in *Divân*'ında "Muhammed" redifli birer na't bulunur. Tasavvufî şiirin önemli temsilcilerinden olan Senâi-yi Gaznevî'nin *Divân*'ında, *Hadîkatü'l-haқиka*'sında, *Ṭarîku't-tahkîk* ve *'İşknâme*'sinde birçok na't yer alır. Cemâleddîn-i İsfahânî'nin Hz. Peygamber'i methettiği terkibibendinde şu yerde Fars edebiyatının şaheserlerinden sayılır. Hâkânî-i Şîrvânî gerek *Divân*'ında gerekse *Tuhfetü'l-'İrâkeyn* adlı eserinde Resûlullah'ı övmektedir. Ferîdüddin Attâr'ın *Divân*'ın

da, *İlâhînâme*, *Esrârname*, *Manıku't-ṭayr* ve *Muşibetnâme* mesnevilerinde ve rubâilerinden oluşan *Muhtârname*'sinde Hz. Peygamber'i metheden şiirler yer alır. Nizâmî-i Gencevî'nin hamsesindeki mesnevilerinin hepsinde bir ya da birkaç na't vardır. Kemâleddîn-i İsfahânî na't olarak bir terkibibend yazmıştır. Mevlânâ, *Meşnevî*'sinin birçok yerinde Resûl-i Ekrem'den ve ona olan sevgisinden söz etmiştir. Fahreddîn-i İrâkî'nin *Divân*'ı ve *'Uşşâknâme*'sinde (*Dehnâme*), Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Divân*'ında, Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Divân*'ında kaside şeklinde na'tlar ve *Bostân*'ında övgü manzumeleri vardır. Evhadüddîn-i Merâğî'nin *Câm-ı Cem* mesnevisinde bir, *Divân*'ında kaside şeklinde iki na'tı, Hâcû-yi Kirmânî'nin *Divân*'ında Hz. Peygamber hakkında kaside, musammat ve terkibibenden oluşan üç şiiri yer alır. Şiirlerinde na'ta yer veren diğer şairler arasında İbn Yemîn-i Tuğrâî, Selmân-ı Sâvecî, Şemseddin Kâtibî, Ni'metullah-ı Velî, Abdurrahman-ı Câmî, Hilâf-i Çağatâyî, Ehli-i Şîrâzî, Nüvîdî-i Şîrâzî, Vahşî-i Bâfki, Muhteşem-i Kâşânî, Örfî-i Şîrâzî, Nazîrî-i Nişâbüri, Abdürrezzâk el-Lâhicî, Şifâi-i İsfahânî, Sâib-i Tebrîzî, Lâmi-i Dermiyânî, Müştâk-ı İsfahânî ve Âşık-ı İsfahânî sayılabilir.

Na't geleneği XIX ve XX. yüzyıl şairleri tarafından da sürdürülmüştür. Sabâ-yi Kâşânî, Visâl-i Şîrâzî, Kâânî-i Şîrâzî, Âşık-ı İsfahânî, Şekîb-i İsfahânî, Dâveri-yi Şîrâzî, Sürüş-i İsfahânî, Yağmâ-i Cendekî, Gâlib Mirzâ Esedullah ve Meliküşşuarâ-yi Sabûrî bunların başında gelir. Meliküşşuarâ-yi Bahâr'ın 1903'te Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü münasebetiyle Meşhed'de Âsitân-ı Kuds-i Rezavî'de okuduğu "Der Medh-i Hazret-i Hatmî-mertebe" başlıklı na'tı meşhurdur. Şiirde na't geleneği Muhammed Hüseyin Şehriyâr, Edîb-i Ferâhânî, İrec Mirza, Muhammed İkbâl, Emîrî Firûzkühî, Rehî-yi Muayyerî ve son dönemde Abbâs-ı Şehrî, Muhammed Rîzâ Hazâilî, Abdülhüseyn-i Ferzîn, Bânû Nûrî Geylânî ile devam etmiştir. Urdu edebiyatında da daha teşekkül devrinden itibaren na't önemli bir yere sahiptir (bk. **MUHAMMED** [Urdu Edebiyatı]).

BİBLİYOGRAFYA :

Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 172-207; Seyyid Ziyâeddîn-i Dehşîrî, *Na't-i Hazret-i Resûl-i Ekrem der Şi'r-i Fârsî*, [baskı yeri yok] 1348; Zekî Mübârek, *el-Medâ'ihu'n-nebeviyye fi'l-edebi'l-'Arabiyye*, Sayda - Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-asriyye), tür.yer.; Ali Ebû Zeyd, *el-Bed'iyyât fi'l-edebi'l-'Arabi*, Beyrut 1403/1983, tür.yer.; Zebîhul-lâh-ı Safâ, *Hamâse-serâyî der İrân*, Tahrân 1363; Muhammed b. Sa'd b. Hüseyin, *el-Medâ'ihu'n-ne-*

beviyye, Riyad 1406/1986, s. 9-167; Sîrûs-i Şemîsâ, *Ferheng-i Telmîhât*, Tahran 1366 hş., tür.yer.; Mansûr Restgâr-ı Fesâî, *Ernâ'-ı Şî'r-i Fârsî*, Şiraz 1373, s. 428-476; Mahmûd Sâlim Muhammed, *el-Medâ'ihu'n-nebeviyye*, Dimâşk 1417/1996, tür.yer.; Ahmed Ahmedi-yi Bircendî, *Medâyiḥ-i Muḥammedî der Şî'r-i Fârsî*, Meşhed 1379; Sadriyâ, "Na't", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1381 hş., II, 1374-1375; M. Ca'fer-i Mahcûb, *Sebk-i Ḥorâsânî der Şî'r-i Fârsî*, Tahran, ts. (İntişârât-ı Firdevs); Dihhudâ, *Luḡatnâme* (Muîn), XIII, 19973-19974.

MUSTAFA ÇİÇEKLER

□ TÜRK EDEBİYATI. Türk edebiyatında esmâ-i nebî, sûre, mevlid, mi'racnâme, mu'cizat-ı nebî, hilye, kırk hadis gibi türler arasında örnekleri en bol ve yaygın olan na't XI. yüzyıldan itibaren Türkler'in yaşadığı hemen bütün bölgelerde yazılmış, günümüze kadar da kuvvetli bir gelenek halinde devam etmiştir. Sayıları binlerle ifade edilebilecek olan na'tlar ayrıca bes-telenerek cami ve tekkelerde okunmuş, birçok beyti hattatlar eliyle levhalara nakşedilip mescid, dergâh, ev ve dükkân gibi mekânları süsleyen birer sanat eseri olarak itibar görmüştür.

Şairleri na't yazmaya sevkeden çeşitli sebeplerin başında Hz. Peygamber'e duyulan sevgi gelir. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetinde ahlâkî ve üstün şahsiyeti methedildiğinden Cenâb-ı Hakk'ın da habibi olan Resûl-i Ekrem'e duyulan bu sevgi aynı zamanda Allah'ın arzusuna uymayı ifade etmektedir. Na't yazma geleneğinde bir diğer husus Resûlullah'ın şefaatine nâil olma isteğidir. Kâ'b b. Zühayr'in *Kaşidetü'l-bürde*'yi yazmak suretiyle Hz. Peygamber'in affına mazhar olması gibi şairler de na'tları ile Resûl-i Ekrem'in mahşerde tecelli edecek olan şefaatinin ümit etmişlerdir. Hemen bütün na'tlarda yer almış olan bu motif, na't türünün aynı zamanda bir istişfâ ve istimdad (şefaet ve yardım dileği) ifadesi özelliğini göstermektedir.

Yazılmasında bu gibi âmillerin önem kazandığı na'tlar, İslâm edebiyatları çerçevesinde zamanla birtakım kuralları olan bir gelenek haline almıştır. Dinî, ilmî ve edebî hemen bütün eserlere "hamdele" ve "sal-vele" ile başlanması âdeti bir süre sonra bunların yanında na'tlara da yer vermeye yol açmıştır. Divan ve mesnevilerde ise tevhid ve münâcâttan sonra bir na'tın varlığı hemen hemen zaruret sayılmıştır. Bazı mürettep divanların doğrudan doğruya na't ile başladığı, bunun yanında bazı şairlerin divanlarının mukaddimesinden itibaren hemen her bölümünde na'ta yer verdikleri görülmektedir. Nitekim kaside,

gazel, mesnevî, kıta, müstezad, terciibend ve terkihibend, musammat, rubâî, tuyuğ, müfred ve mısra şeklinde pek çok na't örneği bulunmaktadır. Divan şiirinde örneği nâdir görülen müsebbâ', müsemmen ve muaşşer gibi musammatlarla kaleme alınan na'tlar şairlerin na't yazma ve bu vadiye yenilik getirme gibi gayretlerinin göstergesidir. Divanların gazeliyyât bölümlerinin kafiyele göre sıralanması usulünde her harf başlığından sonra tevhid, münâcât ve na't mahiyetinde olanların öncelikle yer alması da bir gelenek olmuş ve kafiye harfini belirten başlığın hemen arkasından ilk gazelin na't olmasına dikkat edilmiştir (Nazîm ve Şeyh Müştak Baba divanlarının gazeliyyât bölümünün tamamında, Hamdullah Hamdi, Zâtî, Fuzûlî, Hayâlî, Rûhî-i Bağdâdî, İffet-i Bursevî ve Niğârî de bazı gazellerinde bu kuralı uygulamıştır).

Na'tlarda şairler Hz. Peygamber'i tarif ve tavsif için divan şiirinin bütün söz sanatlarını, belâğat kurallarını ve geleneğin kültür birikimini kullanarak hünerlerini gösterme imkânını bulmuşlardır. Bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlullah'ın şanını âleme ilân eden bir methiye kabul ederek Allah'ın övdüğü o yüce zâtı methetmekteki âcizliklerini de itiraf etmişlerdir. Fahriyelerde kendilerini öven şairler, na'ta gelince Allah kelâmı ile övülen bir şahsı methetmeye güçlerinin yetmeyeceğini ifade eder. Samimi bir sevginin ürünü olan na'tlar bu özellikleriyle çok defa hitâbî bir üslûpla kaleme alınmış lirik şiirlerdir.

Muhteva itibarıyla na'tlarda Hz. Peygamber'in isim ve sıfatları, kâinatın efendisi, yaratılışın gayesi ve Allah'ın habibi oluşu, örnek ahlâkî, üstün vasıfları, fizikî özellikleri, mucizeleri, diğer peygamberlerden üstünlüğü âyet ve hadislere dayanılarak dile getirilir; son bölümlerde şair günahkârlığını itiraf edip şefaet talebinde bulunur. Ardından kıyamet gününün tasviri, o çetin günde şefaet yetkisinin yalnız Peygamber'e ait olduğu, zira onun âlemlere rahmet olarak gönderildiği vurgulanır.

Türk edebiyatında ilk na't örneğine *Kutadgu Bilig*'de rastlanmaktadır. Yûsuf Has Hâcib ile başlayan bu gelenek Edib Ahmed Yûkneki'nin *Atebetü'l-hakâyık* ve Ahmed Yesevî'nin *Divân-ı Hikmet*'inden sonra Anadolu sahası dışında pek çok şair tarafından devam ettirilmiştir. Çağatay edebiyatında Ali Şîr Nevâî, divan ve mesnevilerinin tamamında ve mensur eserlerinde yer verdiği pek çok na't örneğiyle na't şairi unvanına lâyık görülmüştür.

Anadolu sahasında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Farsça, Yûnus Emre'nin Türkçe na'tlarıyla bu tür XIII. yüzyıldan itibaren edebiyatın vazgeçilmez bir türü haline almıştır. XVII. yüzyıldan başlayarak sadece na'tlardan ibaret divanlar tertip edildiği görülmektedir. Nazîm'in beş mürettep divanında değişik nazım şekillerinden toplam 297 na't bulunmaktadır. Neccârzâde Rızâ'nın beş bölümden oluşan divanının büyük kısmını gazel tarzında yazılmış na'tlar teşkil eder. XVIII. yüzyıl şairi Salâhî Uşşâkî'nin üç divanındaki şiirleri arasında 201 na't vardır. Aynı gelenek XIX. yüzyılda Seyyid Mehmed Tefvik, Mehmed Fevzi Efendi ve Nazîfî'nin eserlerinde devam etmiştir.

Bazı şiir mecmuaları tamamıyla na'tlara hasredilmiş olup bunlar "mecnûa-i nuût" olarak anılmaktadır. XVI, XVII ve kısmen XVIII. yüzyıl şairlerinin na'tlarının derlendiği bu eserlerin en hacimli ve önemli örneği olan Abdülbâkî Efendi'nin düzenlediği mecmuada (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1210) elli iki şaire ait 103 na't mevcuttur.

Divan edebiyatındaki binlerce na't içinde şöhreti ve etkisiyle doruğa ulaşanlar arasında ilk sırayı Fuzûlî'nin "Su Kasidesi" diye meşhur olan na'tı alır. Daha sonra Şeyh Galib'in, "Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim / Haktan bize sultân-ı müeyyedsin efendim" beytiyle müseddes-i mütekerriir şeklindeki na'tı, Fehîm-i Kadîm'in daha çok edebî muhitlerde şöhret kazanan ve Nazîm, Vahîd-i Mahtûmî, Neşâtî, Şeyh Galib ve İzzet Molla gibi şairler tarafından nazîre yazılan "rûz ü şeb" redifli na'tları zikredilebilir. Nâbî'nin, hac yolculuğu esnasında Medine yolunda söylediği rivayet edilen, "Sakin terk-i edebden küy-i mahbûb-ı Hudâ'dır bu / Nazargâh-ı ilâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu" matla'lı na'tı meşhurdur.

Na'tlar, Tanzimat'tan sonra gelişen yeni Türk edebiyatındaki örneklerle günümüze kadar devam etmiştir. Ziyâ Paşa, Muallim Nâci, Makbûle Leman, İsmâil Safâ, Mahmud Celâleddin Paşa, Recâizâde Mahmud Ekrem, Trabzonlu Muallim Cûdî, Mehmed Âkif Ersoy, Ali Ekrem Bolayır, Yaman Dede, İbnülemin Mahmud Kemal, Yahya Kemal Beyatlı, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Sezai Karakoç, Ali Ulvi Kurucu, Muhsin İlyas Subaşı, Mustafa Ruhi Şirin bu geleneğin önemli halkalarını teşkil eder. Türkiye Diyanet Vakfı'nın 1990 Kutlu Doğum Haftası münasebetiyle açtığı na't yarışmasına yaklaşık 2500 na't gönderilmiştir.